Rekonstrukce slavnostního kroje a možnosti její aplikace v praxi.

Tradiční oděvní kultura a její současná podoba.

Sborník příspěvků

Hustopeče 2014

OBNOVA SLAVNOSTNÍHO LIDOVÉHO ODĚVU NA BRNĚNSKU.

Hana Vyšinská

Brněnskem bývá označováno území mezi Hanou, Horáckem a Slováckem. Jeho střed tvoří moravská metropole Brno a četný mi, donedávna ještě samostatnými, převážně zemědělskými obcemi, které se při růstu velkoměsta staly brněnskými předměstími. Většina těchto obcí si uchovává až do současné doby alespoň pro slavnostní příležitosti kroje.

Pojem "Brněnsko" se tedy vztahuje především na nejbližší okolí Brna. Někdy se hovoří o širším Brněnsku, které pak představuje území, sahající na severovýchod až po okraje Drahanské vysočiny, dále k Vyškovu, Slavkovu u Brna, na jih ke Kloboukám u Brna a západně k Rosicím, Oslavanům a Ivančicím.

Brněnsko užší i širší tvoří z hlediska lidového kroje, ale také co do písní, tanců, hudby a zvyků zcela osobitou oblast, která pro množství "hanakismů" bývá nazývána i krajem brněnských Hanáků.
Bádání o lidovém oděvu v minulosti se neobejde bez ikonografických pramenů. Ať už jde o vyobrazení souboru kvašů 1814, album litografií Horna 1836 přes akvarely Gardavské až po fotografie z místních zdrojů.

K dalšímu pátrání patří zápisy v místních kronikách a pozůstalostní soupisy.

Největší možnosti kde se opřít je práce Miroslavy Ludvíkové. Ať jsou to samostatné kapitoly, či celé publikace věnované kroji na Brněnsku. A neposlední řadě návštěvy sbírek etnografického ústavu.
Kroj jako vše, co se týká životního stylu, podléhal módě, která do něj dle uvážení a vkusu nositelů vnášela své typické znaky. Nikdy nebyl konstantní záležitostí, nýbrž v každé době byl tvořen souborem dodržovaných pravidel, která venkovský kolektiv ctil, aby se s novými generacemi úzus opět proměnil. Přitom vžité dobové normy byly obecně závazné a lidé vždy přísně posuzovali toho, kdo se jakkoli vymykal.

Při své práci se setkávám s ledasjakými požadavky na obnovu krojů. Často přichází lidé, kteří si prošli svým soukromím pátráním po původní podobě místního kroje a mají jasnou představu, jak by měl vypadat a do kterého období se chtějí vracet a jaký účel by rekonstrukce měla mít. Někdy se naše představy rozcházejí a stojí si za svým názorem, jindy přijdou s požadavkem základní barvy a zbytek je na mě.

Při obnově kroje hraje roli období jeho zanikání. Zánik mužského kroje nastupuje po polovině 19. století, po zrušení roboty a to poměrně rychle. Skončil tak jeho vývoj v rozdílném období, jak tomu bylo u ženského, který prošel několika změnami vlivem dobové módy. Kroj je spolu s tancem a hudbou ukazatelem neoddělitelnosti jevů lidové kultury. Můžeme jej vnímat jako živý, vývoje schopný jev, který může nabývat další funkce. Právě pro město Brno je typické, že se tu udržel vedle městské módy a vedle "národního" kroje, který se stal od konce 19. st. hlavně kroj z okolí Kyjova.
Někde původní kroje nahradily tzv. české selky. Jejíž nošení v některých obcích přetrvává do dnešní doby, nebo dochází k "obnově "kroje v této podobě, ale to už je mimo vývojovou řadu původního oděvu.

Jinde vývoj zůstal nepřerušen, vrací se ke starším formám, ale jde i novým směrem.
Obnovují se s velkým nadšením i kroje bez nějaké koncepce a znalosti dané problematiky.
Vznikají mnohdy nevkusné a podle mne nositelům neslušivé komplety a s jejich vznikem začíná další lavina kopírujících, bez znalosti vhodného materiálu, střihu, celkové úpravě (žehlení, škrobení, oblékání) a siluetě kroje pro dané území.

Navíc lidový kroj v minulosti nebyl výtvorem jedněch rukou. Plátěné součásti se šily doma. Ostatní součásti byly dílem specialistů na výrobu kytic, klobouků, krejčích, kožešníků, obuvníků a švadlen. Spousta jiných doplňků se kupovala na trzích. Dnes je snaha vyrobit si vše doma na koleni, kde kdo se do toho pustí, že to není přece žádný problém. Dopadne to asi tak, jako kdybych si šla koupit cihly, trámy, střešní tašky a rozhodla se postavit si dům.

Něco by vzniklo, ale… Další problém při obnově nastane při hledání těch specialistů, kteří odešli se zanikáním kroje. Není krejčí, jako krejčí a zkušenost s tím, co kroj potřebuje v otázce střihu a jeho celkové úpravě vymizela. Na první i druhý pohled to většinou i vyučení nepoznají a je třeba se tím prokousat a objevovat staré zaniklé postupy, které již nebyly v minulosti po odložení kroje potřeba a proto nedošlo k předání těchto znalostí, pokud i bylo komu.

Dochází z neznalosti použití jednotlivých součástí. Kombinování pracovních a svátečních či obřadních. Tak použití typu kroje k příležitostem "hody- pracovní kroj" nebo „kroj“ = „je to vyšité“ s červenou sukní- kozačky.

Požadavky zadavatelů, chceme kroj, aby se líbil a měli jsme něco "extra" a jiný, než mají v dědině vedle. To na hlavu nechceme a chceme tenhle typ kalhot, ale ženský chceme takový, jaký se nosí vedle. A je tu i další rozpor - mužský kroj měl během 19. st. několik vývojových stádií, během nichž, ale ženský vypadal jinak, než na přelomu 19. a 20. stol. V muzeu říkali to a to. My chceme toto.
Všechno je většinou nakonec trošku jinak než laik slyšel v muzeu. Trochu v tom baletím někdy jako mezi porcelánem. Nebo „my si koupíme sami materiál a vy nám to jenom uděláte“. Často je kroj vnímán jako uniformní stejnokroj. Některé mé rekonstrukce jsou výsledkem kompromisu, ale je důležité, že někde kroj ožil a jinde snad vzorový pár za pár let někomu poslouží jako odrazový můstek, a že jsme ten chodníček trochu prošlápli.

Kroj je obrazem etiky a estetiky svých nositelů, vždy existoval a dodnes existuje ve vývoji. Je živým organismem, který nelze konzervovat v nějaké prapůvodní podobě.

2002, nevěsta, Brno-Jundrov.

2008, Tetčice.

2009 Brno-Řečkovice.

2009, Sváteční kroj vdané ženy, Brno-Bohunice.

2010, mužský lajbl, Brno-Bohunice.

2010, detail lajblu, Brno-Bohunice.

2010, varianta na tanec, Tetčice.

2010, Sukně a zástěra s křídlama, Tetčice.

2013, Moravské Knínice.

2011, Měnín.

Kordulka, Měnín.

Replika koženek, Měnín.

2011, Slavkov.

Detail oblékání, sukně a kordulka, Slavkov.

Detail marinky

Detail vesty.

Pánská košile.